

Ostrów miastem trzech religii

Parafia katolicka

Hipotetyczny wygląd pierwotnego kościoła katolickiego

*Nad nową konstytucją (...)
Człowiek mały z największym ścisła się jak z bratem:
Daje się słyszeć hasło powszechne z daleka,
Zaprzysiężony Duch Prawa, szczęśliwość człowieka.
(...)*

Kath. Kirche

Ostrowo

Ostrów

Kościół

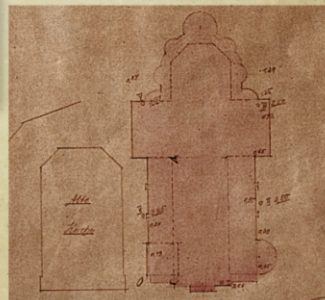
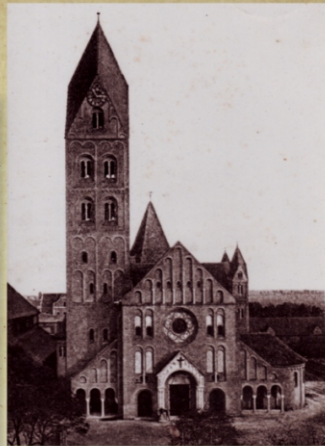
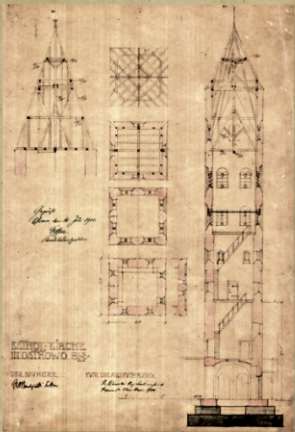

Parafia w Ostrowie została założona w 1434 roku. Pierwotny, niewielki drewniany kościół zastąpiono w 1782 roku drewnianą, trzynawową świątynią ufundowaną przez właściciela miasta księcia Michała Hieronima Radziwiłła. W 2. połowie XIX wieku rozpoczęto starania o wzniesienie większego, murowanego budynku; jego realizacja nastąpiła w latach 1904-1906. Ostatnia msza w XVIII-wiecznym kościele odbyła się 30 września 1906; w następnym miesiącu budynek rozebrano, a ołtarze ofiarowano innym parafiom.

W l.1780-1807 proboszczem parafii ostrowskiej był Franciszek Idzi Chrzanowski, pierwszy literat w dziejach Ostrowa. Napisał m.in. wiersze świadczące o entuzjazmie autora wobec dzieła Sejmu Czteroletniego - „Wiersz na złączenie się stanu miejskiego z rycerskim” i „Nad nową Konstytucją”, wydane w Kaliszu w 1791 roku.

Parafia katolicka

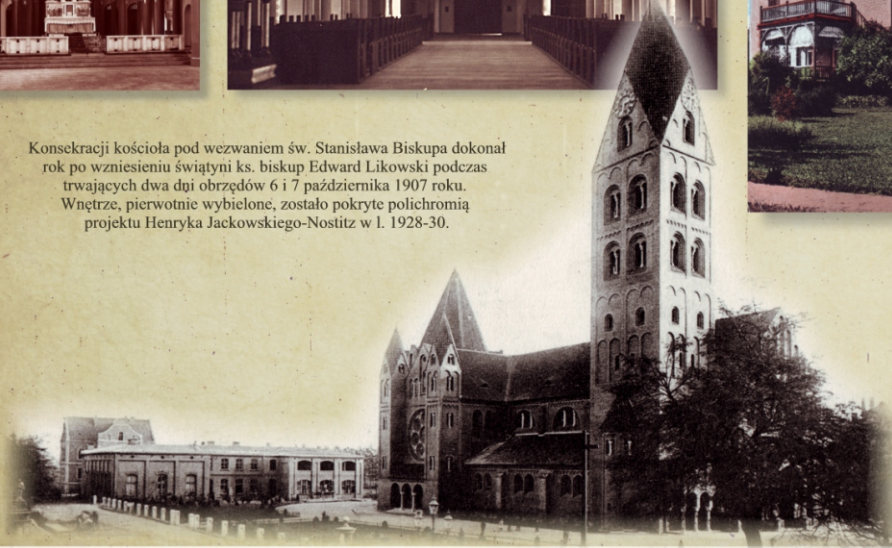
Nową świątynię zaprojektował znany wielkopolski architekt Roger Ślawnski, modyfikując wcześniejsze rysunki Sylwestra Pajzderskiego. Budowę rozpoczęto latem 1904 roku, a ukończono w 1906; 30 września 1906 odprawiono tu pierwszą mszę.

Na fotografiach u góry oraz na planie po prawej widać dwa kościoły: drewniany rozebrany w październiku 1906 oraz nowy - ceglany w stylu neoromańskim.

Parafia katolicka

Konsekracji kościoła pod wezwaniem św. Stanisława Biskupa dokonał rok po wzniesieniu świątyni ks. biskup Edward Likowski podczas trwających dwa dni obrzędów 6 i 7 października 1907 roku. Wnętrze, pierwotnie wybielone, zostało pokryte polichromią projektu Henryka Jackowskiego-Nostitz w l. 1928-30.

Parafia katolicka

Kardynał Mieczysław Halka-Ledóchowski
arcybiskup gnieźnieński-poznański w l. 1866-1886

W l. 1874-1876 w ostrowskim więzieniu był przetrzymywany przez władze pruskie Mieczysław Halka-Ledóchowski. Dostojny i wyjątkowy więzień sprawił, że nazwa Ostrowa obiegła środowiska polskie wszystkich zaborów, dotarła też do środowisk katolickich zachodniej Europy. Przez dwa lata ostrowskie więzienie było jednym z najbardziej znanych miejsc odosobnienia w Prusach. W 1925 roku ostrowianie ufundowali pomnik kardynała przed kościołem farnym. Monument zlikwidowali Niemcy pod koniec 1939 roku.

W 1927 roku zorganizowano uroczyste przewiezienie trumny ze zwłokami kardynała do Polski. Przed pochówkiem w katedrze poznańskiej Jego ostatnia droga wiodła przez Ostrow.

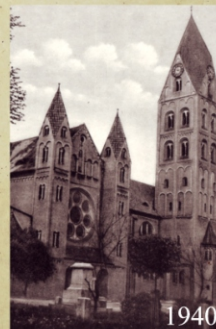
1925

1876

1927

1940

Parafia katolicka

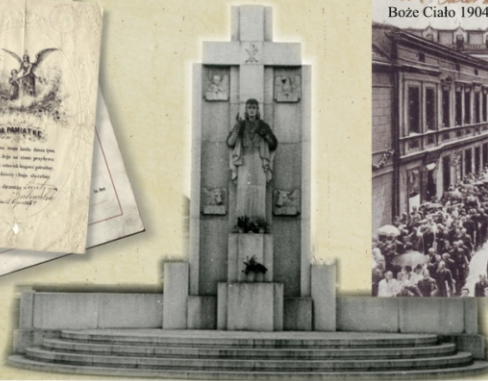
Dom Katolicki - ośrodek życia religijnego i społecznego Polaków

Sierociniec Sióstr Elżbietanek przy ul. Gimnazjalnej

Stary Cmentarz katolicki założony w 180. XVIII wieku

Po lewej pomnik Serca Jezusowego ufundowany przez cech rzeźnicko-wędliniarski w 1936.
Po prawej pomnik św. Jana Nepomucena. Oba zniszczone w okresie okupacji hitlerowskiej.

Parafia katolicka

W 1938 rozpoczęto budowę nowego kościoła parafialnego pw. św. Antoniego wg planów Franciszka Morawskiego. Był modyfikacją projektu opracowanego na konkurs Świątyni Opatrzności Bożej, wysoko ocenionego przez jurorów.

Projekt kościoła św. Antoniego w Ostrowie Wlk.
(Proj. arch. Fr. Morawski)

Po okupacyjnej przerwie, podczas której budynek użytkowano jako magazyn, ukończono świątynię. Nową parafię erygowano w 1947 roku.

W latach 30. XX wieku w Ostrowie istniała wojskowa parafia katolicka.

8

Serdeczna prośba

Pragniemy, aby wszyscy Parafianie w najdogodniejszych warunkach wypełniali obowiązki spełniał. Tę myśl kierujemy przepraszając do budowy nowej świątyni pod wezwaniem św. Antoniego z Puław.

Wierzymy, że Parafianie decydują się na to. Za dar, złożony w czasie kolędy serdecznie dziękujemy i ufamy, że i w przyszłości każdy chętnie i ofiarnie przyczyni się do wzniesienia złozonego domu.

Kolęda pod opieką św. Antoniego Padewskiego

w Roku Pańskim
1938

Gmina ewangelicka

Nach dem durch
die Gnade unsers Gottes auf den
in Warschau in den
Jahren 1768 und 1775 gehaltenen Ver-
trägen des Digestats erhaltenen und mehr
hergestellt Religions Freiheiten ist
unter der Regierung unsers Aller-
erlauchtesten und Allergnädigsten
Königes

Seine Herrn Kaiserliche Augustus
Könige von Preußen und Herz. Herz
von Lithauen und durch die Unt.
Richtung und ertheilten Consens:

Jungel Gemeinde wegen der Freiwahl
 Gemeinthe Hr. Augustus Benning
 Stellung, Kirchenvorsteher waren
 Hr. Johann Heinrich Debus
 Hr. Melchior Willmann,
 Hr. Johann Christoph Meiler,
 Hr. Johann George Funkeberg,
 Hr. Samuel Böttcher Voilert.
 Bisth. Nr. das
 zulle Welt unter uns angeschungen
 hat, da wird es nicht möglich
 für an den Tag Jesu Christi.
 Offener 1778, d. 13 Junii.
 H. Böttcher 1778 empfahet Abschied zum Besten d.
 1778 empfahet hat. Thales der Gemeinthe nach
 d. 1778 empfahet hat. Thales der Gemeinthe nach
 d. 1778 empfahet hat. Thales der Gemeinthe nach

[illegible]

Falsch. C. W. H. D. O. W.
Fr. H. - D. m. n. l. n. n. g.
S. H. o. l. l. i. c. h. G. r. i. e. t. e. r.

Evangelicy zaczęli osiedlać się w Ostrowie po relokacji miasta w 1714 roku. Znaczny wzrost liczebny tej grupy wyznaniowej nastąpił w połowie XVIII w., kiedy Franciszek Bieliński sprowadził do miasta 100 rodzin siłkowników ze Śląska. Początkowo nabożeństwa odprawiano w domach prywatnych, ale od 1775 gmina posiadała już swój dom modlitwy. Ostrowska parafia ewangelicka była bardzo rozległa, obejmowała obszar od granicy śląskiej po Kalisz. Kościół ewangelicki wzniesiono w 1778 roku. Z dokumentu erekcyjnego (reprodukcja u góry) dowiadujemy się, że świątynię wybudowano dzięki sejmom 1768 i 1775 przywracającym wolność religijną oraz poparciu księcia Hieronima Radziwiłła (podarował gminie teren pod budowę zboru i jako uposażenie pastora). Kamień węgielny położono 12 sierpnia 1777, a 13 czerwca 1778 szczyt osadził miejscowy cięśla Samuel Szork.

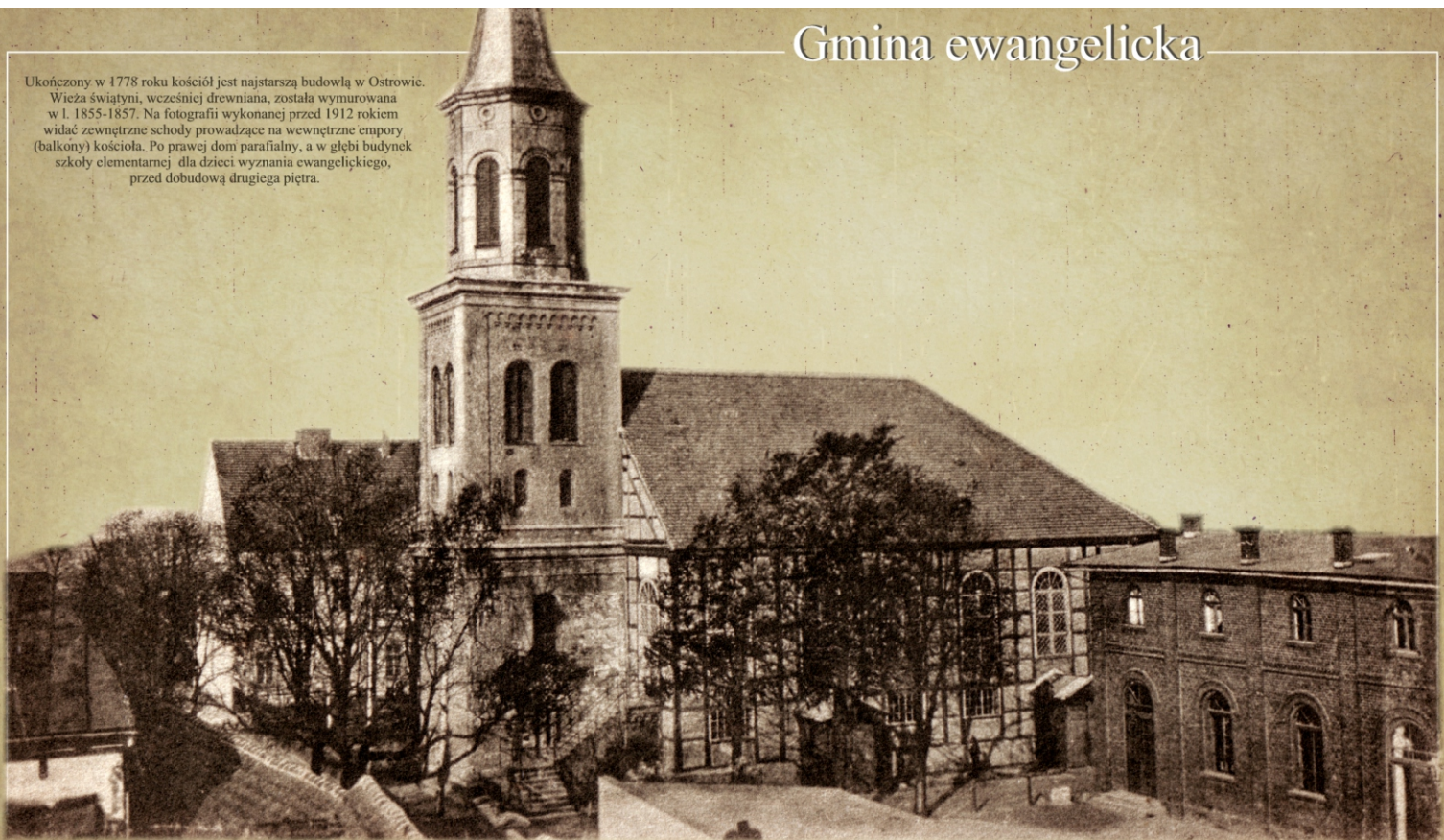
Potwierdzenie zakupu miejsc w kościele ewangelickim
przez cech piekarzy, 1779 rok.

Gmina ewangelicka

Ukończony w 1778 roku kościół jest najstarszą budowlą w Ostrowie.

Wieża świątyni, wcześniej drewniana, została wymurowana w l. 1855-1857. Na fotografii wykonanej przed 1912 rokiem widać zewnętrzne schody prowadzące na wewnętrzne empory (balkony) kościoła. Po prawej dom parafialny, a w głębi budynek szkoły elementarnej dla dzieci wyznania ewangelickiego, przed dobudową drugiego piętra.

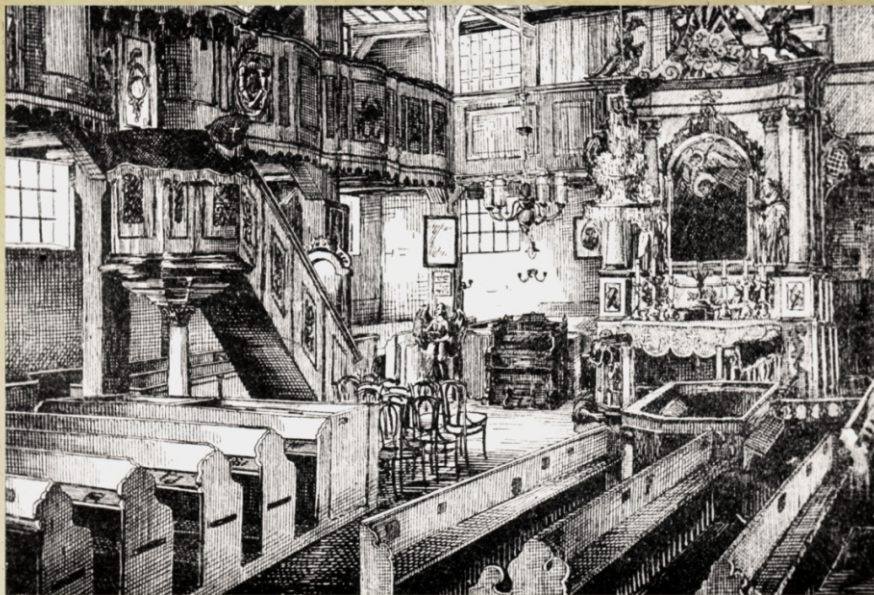

Gmina ewangelicka

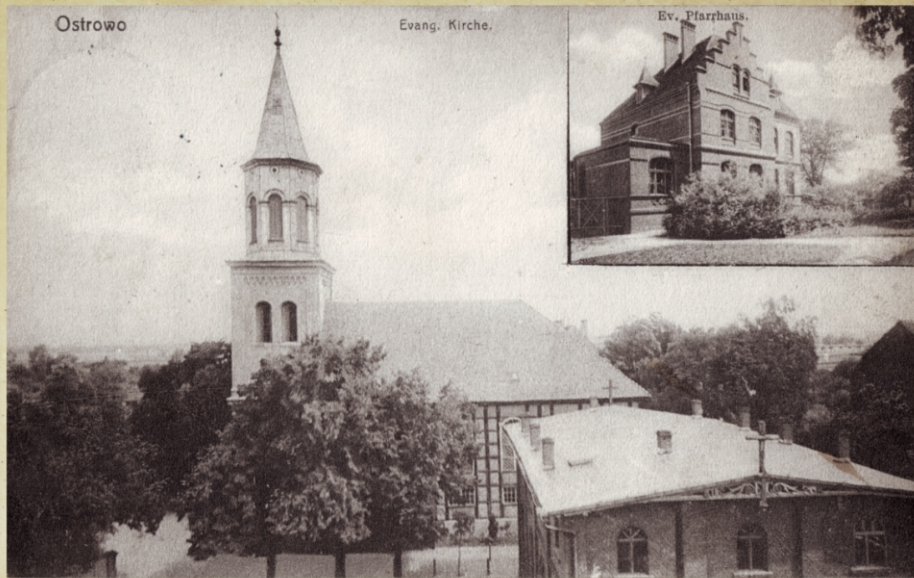
Ostrowo — Evang. Kirche

Wnętrze kościoła na początku XX wieku

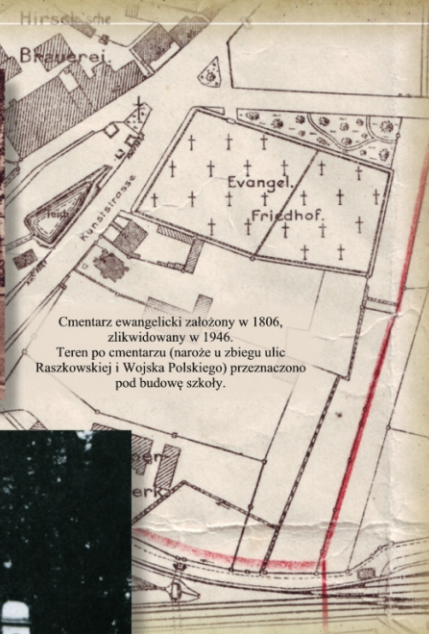
Gmina ewangelicka

Kościół ewangelicki i plebania na pocztówkach z początku XX wieku.

Gmina ewangelicka

Cmentarz ewangelicki przy ul. Grabowskiej.

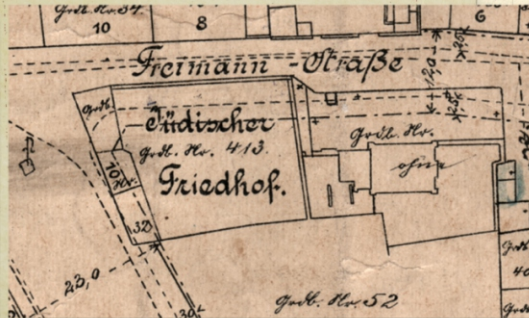
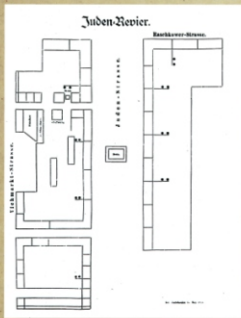

Gmina żydowska

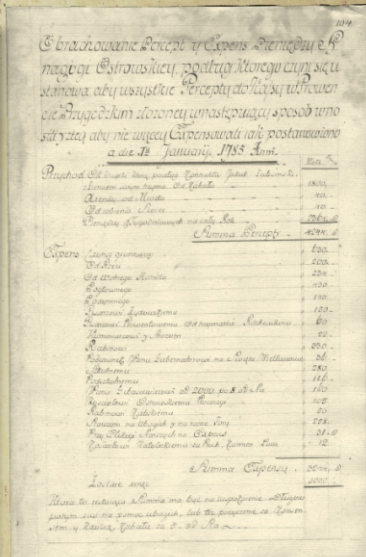
Życie społeczności żydowskiej Ostrowa toczyło się własnym torem, który regulował przywilej z 1724 wydany przez Jana Jerzego Przebendowskiego. Zbudowano wówczas pierwszą, niewielką synagogę. Gmina borykała się z ciągłymi problemami finansowymi, które nie pozwalały na zatrudnienie rabinia. Dnia 10 stycznia 1746 Franciszek Bielinski rozszerzył przywileje. Zezwolił na powiększenie osiedla (zwalniając budujących domy od płacenia czynszów i podatków), zniósł zakaz handlu sołą i zezwolił na prowadzenie handlu wełną, skórami, śledziami, tytoniem, tabaką. Pozwolił Żydom na posiadanie kramów w mieście i wystawianie ich podczas jarmarków ostrowskich. Wyraził zgodę na wypiek chleba dla siebie i na sprzedaż, pozwalał też czterem rzemieślnikom żydowskim na posiadanie jatek, które mogły być czynne tylko w czasie jarmarków. 3 maja 1785 roku, książę Michał Hieronim Radziwiłł wydał „Instrukcję dla Żydów Miasta Ostrowa”.

Wykaz Żydów mieszkających w Ostrowie w poł. XVIII wieku.

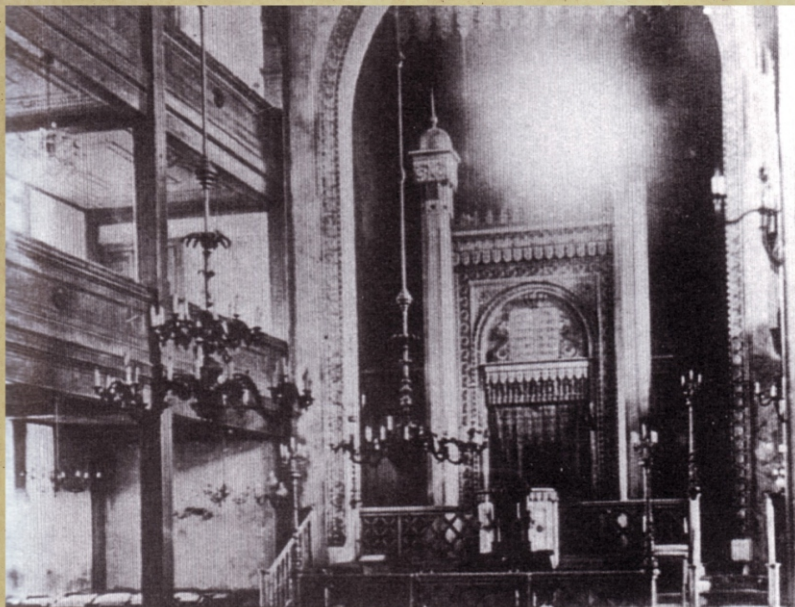
Wykaz Żydów mieszkających w Ostrowie w poł. XVIII wieku.

Fragment dzielnicy żydowskiej; pierwszy kirkut i synagoga, na planie Ostrowa z 1907.

Gmina żydowska

Synagoga wzniesiona w latach 1857-1860, okresie największej liczebności gminy żydowskiej w Ostrowie.
Zaprojektowana przez mistrza murarstwa Moritza Landé.

Gmina żydowska

Kirkut czyli cmentarz żydowski założony w 1780.
Zlikwidowany w 1940 przez Niemców.
Obecnie miejsce usytuowania Zespołu Szkół Salezjanek.

Gmina żydowska

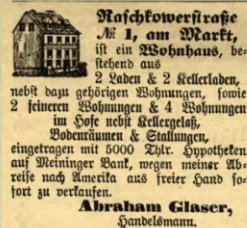
Dzielnica żydowska (dzisiejszy pl. 23 Stycznia nazywany Zielonym Rynkiem)
na planie z 1907. Fotografia z ok. 1930 i pocztówka z 1906.

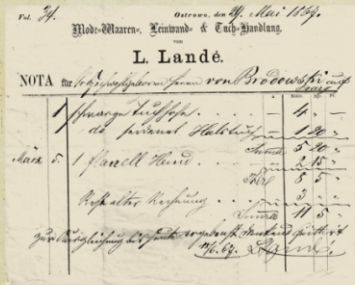
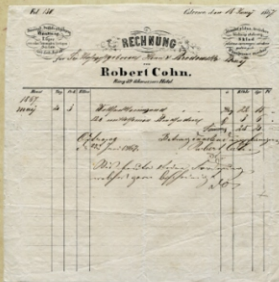
Gmina żydowska

Jatki w dzielnicy żydowskiej, podczas rozbiórki w 1940.

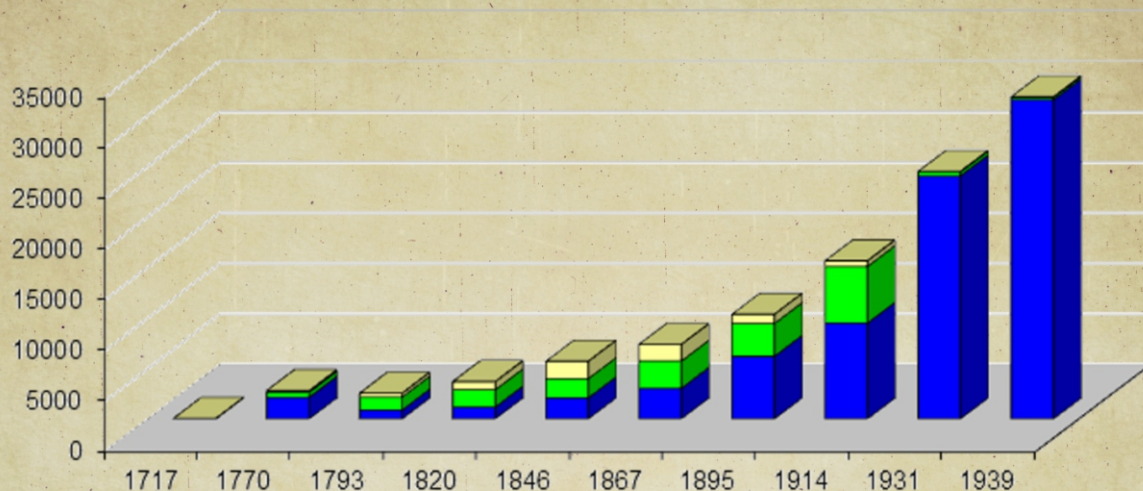

W 2. poł. XIX wieku liczebność gminy żydowskiej malała, głównie z przyczyn ekonomicznych. W ogłoszeniu z lokalnej gazety jeden z kupców wystawia na sprzedaż dom przy Raszkowskiej 1 z powodu wyjazdu do Ameryki.

Mykwa czyli rytualna łaźnia.

Ostrowianie w latach 1717-1939

	1717	1770	1793	1820	1846	1867	1895	1914	1931	1939
Polacy	57	2134	891	1 178	2 076	3 027	6 178	9 465	23 997	31 520
Niemcy	0	500	1269	1 698	1 900	2 683	3 237	5 598	394	227
Żydzi	0	150	381	807	1 709	1 641	912	556	49	66
	57	2784	2541	3683	5685	7351	10327	15619	24440	31813